

Nr 197

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1955:183) om bankrörelse, m. m.; given den 2 november 1973.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

CARL GUSTAF

G.E. STRÄNG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att affärsbanker, sparbanker, jordbrukets kreditkassor och postbanken ej får inrätta bankkontor utan särskilt tillstånd. Sådant tillstånd meddelas av nämnden för bankkontorsetablering. Talan mot nämndens beslut får föras hos Kungl. Maj:t. De nya bestämmelserna föreslås bli tillämpliga med verkan fr. o. m. den 1 november 1973.

1 Förslag till Lag om ändring i lagen (1955:183) om bankrörelse

Härigenom förordnas, att 68 § lagen (1955:183) om bankrörelse skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Innan bankaktiebolag *inrättar* bankkontor, *skall bankbolaget inhämta yttrande från* nämnden för bankkontorsetablering.

Inrättas bankkontor, skall det omedelbart anmälas hos tillsynsmyndigheten.

Bankbolag skall bidra till kostnaden för nämndens verksamhet enligt föreskrifter som meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Lagen tillämpas dock i fråga om inrättande av bankkontor efter utgången av oktober 1973, såvida ej nämnden för bankkontorsetablering dessförinnan tillstyrkt att kontoret inrättas.

Föreslagen lydelse

68 §¹

Bankaktiebolag får ej inrätta bankkontor utan tillstånd av nämnden för bankkontorsetablering. Tillstånd får meddelas endast om kontorsetableringen bedömes vara till nytta för det allmänna.

Talan mot nämndens beslut föres hos Konungen genom besvär.

¹ Senaste lydelse 1968:601.

2 Förslag till Lag om ändring i lagen (1955:416) om sparbanker

Härigenom förordnas, att 35 b § lagen (1955:416) om sparbanker skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Innan sparbank inrättar bankkontor, skall sparbanken inhämta yttrande från nämnden för bankkontorsetablering.

Inrättas bankkontor, skall det omedelbart anmälas hos tillsynsmyndigheten.

Sparbank skall bidra till kostnaden för nämndens verksamhet enligt föreskrifter som meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Föreslagen lydelse

35 b §¹

Sparbank får ej inrätta bankkontor utan tillstånd av nämnden för bankkontorsetablering. Tillstånd får meddelas endast om kontorsetableringen bedömes vara till nytta för det allmänna.

Talan mot nämndens beslut föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Lagen tillämpas dock i fråga om inrättande av bankkontor efter utgången av oktober 1973, såvida ej nämnden för bankkontorsetablering dessförinnan tillstyrkt att kontoret inrättas.

¹ Senaste lydelse 1968:602.

3 Förslag till Lag om ändring i lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen

Härigenom förordnas, att 42 c § lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Innan kreditkassa inrättar bankkontor, skall kassan inhämta yttrande från nämnden för bankkontorsetablering.

Inrättas bankkontor, skall det omedelbart anmälas hos tillsynsmyndigheten.

Kreditkassa skall bidra till kostnaden för nämndens verksamhet enligt föreskrifter som meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Föreslagen lydelse

42 c §¹

Kreditkassa får ej inrätta bankkontor utan tillstånd av nämnden för bankkontorsetablering. Tillstånd får meddelas endast om kontorsetableringen bedömes vara till nytta för det allmänna.

Talan mot nämndens beslut föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Lagen tillämpas dock i fråga om inrättande av bankkontor efter utgången av oktober 1973, såvida ej nämnden för bankkontorsetablering dessförinnan tillstyrkt att kontoret inrättas.

¹ Senaste lydelse 1968:605.

4 Förslag till Lag om ändring i lagen (1969:732) om postbanken

Härigenom förordnas, att 18 § lagen (1969:732) om postbanken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §

Innan postbanken *inrättar* bankkontor som uteslutande är avsett för bankens rörelse, *skall postbanken inhämta yttrande från* nämnden för bankkontorsetablering.

Postbanken *får ej inrätta* bankkontor, som uteslutande är avsett för bankens rörelse, *utan tillstånd av* nämnden för bankkontorsetablering. *Tillstånd får meddelas endast om kontorsetableringen bedömes vara till nytta för det allmänna.*

Inrättas bankkontor, skall det omedelbart anmälas hos bankinspektionen.

Talan mot nämndens beslut föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Lagen tillämpas dock i fråga om inrättande av bankkontor efter utgången av oktober 1973, såvida ej nämnden för bankkontorsetablering dessförinnan tillstyrkt att kontoret inrättas.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 2 november 1973.

Närvarande: statsministern PALME, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, MÖBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *tillstånd att inrätta bankkontor* och anför.

Inledning

Före år 1969 gällde etableringskontroll i fråga om rätt att öppna bankkontor. Genom därefter företagna ändringar i banklagstiftningen fick bankinstitutet, dvs. affärsbanker, sparbanker, jordbrukets kreditkassor och postbanken, rätt till fri etablering av nya bankkontor. I samband härmed inrättades nämnden för bankkontorsetablering med uppgift att verka för en ändamålsenlig uppbyggnad av bankinstitutens kontorsnät. Nämnden är ett rådgivande organ. Innan nytt bankkontor inrättas, skall yttrande inhämtas från nämnden. I stort sett har nämndens ställningstaganden respekterats av bankinstitutet. Under senare tid har emellertid avsteg i flera fall skett från nämndens avstyrkande yttranden. Nämnden har i skrivelse till Kungl. Maj:t den 18 oktober 1973 lämnat en redogörelse för vad som förekommit i dessa fall. På grund av det anförda anser jag att frågan om bankinstitutets rätt till fri kontorsetablering nu bör tas upp till prövning.

Nuvarande ordning

För bankinstitutet gäller i stort sett likartade regler för bankkontorsetablering.

Tillstånd att driva bankrörelse meddelas affärsbank av Kungl. Maj:t för en tid av högst tio år. Som allmänt villkor för tillstånd gäller enligt 4 § lagen (1955:183) om bankrörelse att rörelsen skall finnas vara nyttig för det allmänna. För att inrätta sparbank krävs bl. a. att reglemente stadfästas av bankinspektionen. Stadgar för kreditkassa inom jordbrukskasserörelsen skall stadfästas, av Kungl. Maj:t då det gäller centralkassa och av bankinspektionen i fråga om jordbrukskassa. Enligt 7 § lagen (1955:416) om sparbanker får sparbanks reglemente stadfästas endast om sparbank prövas vara nyttig för det allmänna. Motsvarande villkor gäller enligt 18 § lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen för stadfästelse av centralkassas stadgar.

Ursprungligen fanns inga restriktioner för affärsbank att driva verksam-

het vid avdelningskontor och inte heller för sparbank inom dess verksamhetsområde. Den kraftiga ökningen av bankkontor under senare delen av 1910-talet aktualiserade emellertid en etableringskontroll. En sådan infördes under åren 1918--1920 och innebar att tillstånd krävdes för öppnande av bankkontor på annan ort än där affärsbanks huvudkontor var beläget eller där sparbanks styrelse hade sitt säte.

Genom tillkomsten år 1955 av nu gällande bank- och sparbankslagar liberaliserades etableringsrätten i viss mån. För att affärsbank skulle få öppna avdelningskontor i kommun, där banken inte förut hade kontor, krävdes Kungl. Maj:ts tillstånd. Förutsättning för tillstånd var att verksamheten vid det nya kontoret bedömdes vara till nytta för det allmänna. I kommuner, där affärsbank redan hade kontor, var etableringsrätten däremot fri. Affärsbank skulle emellertid ofördröjligen anmäla till bankinspektionen om banken öppnat ytterligare kontor i sådana kommuner. För sparbank gällde att sparbanksfilial alltid skulle ligga inom sparbankens verksamhetsområde. Avdelningskontor i annan kommun än den där huvudkontor eller avdelningskontor fanns, fick inrättas endast efter tillstånd av bankinspektionen. Liksom vid tillståndsgivningen för affärsbanker var förutsättning för tillstånd när det gällde sparbanker att sparbankens verksamhet inom kommunen bedömdes vara till nytta för det allmänna. Centralkassa var enligt jordbrukskasselagen pliktig att söka tillstånd hos Kungl. Maj:t för att öppna avdelningskontor i annan kommun än den där huvudkontoret fanns. För jordbrukskassa gällde att Sveriges jordbrukskassaförbund skulle lämna tillstånd till verksamhet vid filial. Några villkor för tillståndsgivningen till kreditkassorna angavs inte i jordbrukskasselagen.

I samband med banklagsreformen år 1968 infördes en i princip fri rätt till kontorsetablering för affärsbanker, sparbanker och kreditkassor (prop. 1968:143, BaU 1968:60, rskr 1968:368). Denna etableringsfrihet gäller f. n. Bankinstitutet är emellertid skyldiga att, innan bankkontor inrättas, inhämta yttranden från nämnden för bankkontorsetablering. Denna nämnd inrättades år 1969 och har till uppgift att verka för en ändamålsenlig uppbyggnad av bankinstitutens kontorsnät. Nämnden är ett rådgivande organ, vilket innebär att dess beslut ej är bindande. Nämnden utses av Kungl. Maj:t och består av ordförande och fem andra ledamöter samt suppleanter. Sistnämnda ledamöter utses efter förslag av bankinspektionen, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, jordbrukskassaförbundet resp. Svenska bankmannaförbundet. Bankinstitutet bidrar till kostnaden för nämndens verksamhet. Om bankkontor inrättas, skall detta omedelbart anmälas hos bankinspektionen. Bestämmelser i angivna hänseenden finns i 68 § banklagen, 35 b § sparbankslagen och 42 c § jordbrukskasselagen samt i instruktionen (1968:607) för nämnden för bankkontorsetablering. Om postbanken inrättar bankkontor som uteslutande är avsett för bankens rörelse, skall postbanken inhämta nämndens yttrande och omedelbart anmäla hos bankinspektionen, om bankkontor inrättas (18 § lagen [1969:732] om postbanken).

Departementschefen

Som framgått av den föregående redogörelsen fanns en offentlig etableringskontroll i fråga om affärsbankers och sparbankers kontor under tiden 1918–1955. Åren 1955 och 1956 skedde en uppmjukning av bestämmelserna om etableringskontroll genom att tillstånd inte längre krävdes för inrättande av bankkontor i samma kommun, där bankinstitut redan drev bankverksamhet. En sådan bankkontorsetablering ansågs vara en intern organisationsfråga för bankinstitutet i fråga. Fr. o. m. den 1 januari 1969 gäller att affärsbanker, sparbanker och jordbrukets kreditkassor i princip har rätt till fri etablering av nya bankkontor. Samma regler gäller också för postbanken i fråga om kontor som uteslutande är avsett för bankens rörelse. År 1969 och som en följd av de ändrade reglerna i fråga om bankkontorsetablering inrättades nämnden för bankkontorsetablering. Nämnden är ett rådgivande organ för samverkan mellan bankinstitut i frågor om bankkontorsetablering. Dess uppgift är att verka för en ändamålsenlig uppbyggnad av bankinstitutens kontorsnät. I prop. 1968:143 (s. 221) angående ändringar i banklagstiftningen framhöll jag i anslutning till förslaget att återgå till en fri bankkontorsetablering att jag var starkt medveten om att denna lösning kunde medföra risk för en ohämmad utbyggnad av kontorsnätet som inte var helt förestavad av företagsekonomiska skäl. Jag uttalade förhoppningen att bankinstitutet skulle komma att motsvara det förtroende som en fri etablering innebar och att frågan om en offentlig kontroll över all kontorsetablering fick övervägas på nytt, om det skulle uppstå en kontorsorganisation som inte var rationell från samhällsekonomiska synpunkter. Riksdagen godtog vad som i denna del anfördes i propositionen (BaU 1968:60, rskr 1968:368).

Nämndens yttrande har i huvudsak respekterats av de berörda bankerna. Under åren 1969–1972 har nämnden handlagt 769 ärenden, varav 543 gällt nyetableringsfrågor och övriga flyttningar av bankkontor. I 86 fall har nämnden avstyrkt den tilltänkta etableringen. Mot nämndens avstyrkande har i sex fall öppnats nya kontor. Under senare tid har klara avsteg gjorts från nämndens beslut och visat en tendens att öka. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 18 oktober 1973 har nämnden anmält att en affärsbank beslutat fullfölja etablering av två bankkontor i Stockholm, trots nämndens avstyrkande i båda fallen. I skrivelsen uppges vidare att nämnden erhållit information om att en annan affärsbank överväger etableringar i fyra fall där nämnden tidigare avstyrkt inrättande av nya kontor. Jag anser det uppenbart att nämnden under rådande förhållanden saknar möjlighet att fullgöra de funktioner som lagts på nämnden. Risk föreligger att det under kort tid kan uppstå en okontrollerad etablering av bankkontor som inte är rationell från samhällsekonomiska synpunkter. Med hänsyn härtill anser jag nödvändigt att en offentlig kontroll över all bankkontorsetablering införs. Jag förordar sålunda att bestämmelser utfärdas om att bankinstitut inte får inrätta bankkontor utan tillstånd av nämnden för bankkontorsetablering. Sådant tillstånd får

meddelas endast om etableringen bedömes vara till nytta för det allmänna, dvs. om etableringen är motiverad från allmänna samhällsekonomiska synpunkter och inte strider mot kravet på en ändamålsenlig uppbyggnad av bankinstitutens kontorsnät. Mot nämndens beslut får talan föras genom besvär hos Kungl. Maj:t. Några särskilda sanktioner för den händelse ett bankinstitut inrättar bankkontor utan tillstånd torde inte behövas. Möjligheter att ingripa mot eventuell överträdelse finns bl. a. genom tillsynsmyndighetens försorg.

Med hänsyn till nämndens ändrade arbetsuppgifter bör nämnden förstärkas med två ledamöter som utses av Kungl. Maj:t. Nämnden kommer härigenom att få åtta ledamöter. Av dessa bör ordföranden och ytterligare två ledamöter utses direkt av Kungl. Maj:t. Övriga fem ledamöter utses som tidigare av Kungl. Maj:t, varav en ledamot efter förslag av vardera bankinspektionen, bankföreningen, sparbanksföreningen, jordbrukskassförbundet och bankmannaförbundet. Närmare bestämmelser om nämnden meddelas i instruktion, som utfärdas i administrativ ordning.

Den nu föreslagna etableringskontrollen föranleder ändringar i 68 § lagen om bankrörelse, 35 b § lagen om sparbanker, 42 c § lagen om jordbrukskasserörelsen och 18 § lagen om postbanken. Lagändringarna bör träda i kraft snarast möjligt. För att förebygga att en okontrollerad bankkontorsetablering äger rum före riksdagens beslut i frågan föreslås att de nya reglerna skall tillämpas i fråga om inrättande av bankkontor efter utgången av oktober 1973. Om nämnden för bankkontorsetablering i yttrande dessförinnan tillstyrkt att visst kontor inrättas, fastän kontoret ännu ej etablerats, gäller de äldre bestämmelserna. Avgörande för om de nya reglerna skall tillämpas blir i övrigt tidpunkten för bankkontorets öppnande, dvs. när bankrörelse börjar drivas vid kontoret. Har ansökan om yttrande inte behandlats av nämnden före den 1 november 1973, bör ansökan – eventuellt efter erforderlig komplettering – behandlas av nämnden som en ansökan om tillstånd enligt de nya bestämmelserna.

Hemställan

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att antaga inom finansdepartementet upprättade förslag till

1. lag om ändring i lagen (1955:183) om bankrörelse,
2. lag om ändring i lagen (1955:416) om sparbanker,
3. lag om ändring i lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen,
4. lag om ändring i lagen (1969:732) om postbanken.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

